

Малюк О.С.,
к.е.н., доцент кафедри економіки промисловості,
Національна металургійна академія України

ВАРТІСНА ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Зважаючи на складний екологічний стан в Україні, який великою мірою обумовлений екологодеструктивним впливом промислово-виробничого комплексу, процес формування інвестиційної стратегії промислових підприємств потребує розробки та використання відповідного інструментарію, в тому числі індикаторів вартісної оцінки екологічних параметрів, які представляють собою важливий елемент інформаційного забезпечення відносно питань формування та реалізації інвестиційної стратегії. Індикатори вартісної оцінки екологічних параметрів є необхідними для економічного обґрунтування ефективності інвестування. Їх застосування робить можливим узагальнення усіх екологічних параметрів незалежно від напрямків впливу, часової нерівномірності прояву витрат та результатів, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи наукові роботи, що стосуються питань вартісної оцінки екологічних параметрів при оцінці ефективності інвестування, слід виділити роботи Бень Т. Г., Верещак В. С. [1], Белової І. В., Єгорової І. Г., Крючкова В. О., Медведєвої О. Є. [2], Нілової Н. М., Орлова П. А. [3], Светлова Н. М., Семененко Б. А., тощо. Так, у роботах Бень Т. Г., Верещак В. С., Єгорової І. Г., Орлова П. А. відзначено, що слід при оцінці ефективності інвестування враховувати витрати екологічного характеру, які мають місце при дотриманні існуючих норм природоохоронного законодавства. В той же час, ігнорується ситуація щодо їх порушення, отже, неврахованими залишаються відповідні витрати екологічного характеру, випуск з уваги яких може призвести до отримання необ'єктивних результатів оцінки економічної ефективності інвестування. У роботах Нілової Н. М., Медведєвої О. Є., Семененко Б. А., Белової І. В., Крючкова В. О. при визначенні показників економічної ефективності інвестування передбачено врахування еколого-економічних витрат імовірного характеру. До таких витрат в зазначених роботах автори відносять: платежі, компенсації, штрафи за понадлімітні, аварійні та залпові непередбачені викиди та скиди забруднюючих речовин у довкілля; внутрішній збиток від забруднення. Проте і в цьому випадку, неврахованими залишається низка витрат, що мають екологічне підґрунтя.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є удосконалення та розвиток системи індикаторів вартісної оцінки екологічних параметрів інвестиційної стратегії промислових підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Вартісна оцінка екологічних параметрів інвестиційної стратегії здійснюється з використанням індикаторів, що пов'язані з характеристиками існуючої економічної системи та відображають діючий господарчий механізм природоохоронної діяльності у державі (екологічні податки та збори, екологічні збитки, мінімальна заробітна платня, мінімальний неоподаткований мінімум, індекс інфляції, тощо). Їх застосування дозволяє, крім визначення основних економічних параметрів (капітальні інвестиції, поточні витрати, додаткові витрати та надходження), здійснювати вартісні оцінки деструктивних змін у суспільстві та природі, що пов'язані з забрудненням довкілля (екологічні платежі). Під екологічною складовою інвестиційної стратегії (з економічної точки зору), згідно [2], розуміють усі пов'язані з нею витрати та результати екологічного характеру виражені у вартісних вимірниках. До основних груп вартісної оцінки екологічної складової інвестиційної стратегії, посилаючись на [4], відносять:

1. Капітальні інвестиції (витрати на обладнання, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт, розширення, будівництво нових об'єктів природоохоронного призначення, тощо).

2. Поточні витрати (вартість матеріалів, покупних напівфабрикатів, палива, енергії, тощо, що необхідні для робіт екологічної спрямованості; витрати, пов'язані з експлуатацією та утриманням обладнання екологічного призначення, включаючи амортизаційні відрахування, витрати на поточний ремонт; витрати на утримання відповідного персоналу; витрати, що пов'язані зі знешкодженням, зберіганням та утилізацією відходів; тощо).

3. Екологічні платежі (екологічний податок, відшкодування збитків та стягнення різного роду штрафних санкцій, що пов'язано з порушенням норм природоохоронного законодавства та екологодеструктивним впливом на реципієнтів; інші платежі екологічної спрямованості).

4. Додаткові надходження та витрати (побічна продукція, послуги екологічної спрямованості, субсидії, трансферти, тощо).

На нашу думку, вище зазначені групи вартісних показників не повною мірою відображають аспекти екологічного характеру. Не знаходять відображення у жодній зі зазначених груп показники, що характеризують:

—видатки господарюючих об'єктів пов'язані з можливим обмеженням (зупиненням) діяльності або/та відзивом дозвільних документів екологічного характеру, що викликано недотриманням норм природоохоронного законодавства (сюди доцільно віднести витрати: обумовлені неможливістю здійснення виробничої діяльності, а саме, простоем; пов'язані з ліквідацією екологічних проблем; пов'язані з поновленням виробничої діяльності; пов'язані з поновленням терміну дії дозвільних документів екологічного характеру; тощо);

—видатки пов'язані зі збільшенням тривалості інвестування (інвестиційної фази життєвого циклу інвестиційного проекту), що обумовлено наявністю проблем екологічного характеру. Наприклад, затримка при отриманні дозвільних та погоджувальних документів екологічного характеру, що може призвести до відстрочення терміну введення в експлуатацію відповідного устаткування та тягне за собою недотримання відповідних зобов'язань, як то відвантаження готової продукції у встановлений термін, сплата банківських відсотків, тощо;

—видатки, пов'язані з відмовою від інвестиційних проектів на стадіях інвестування та/або експлуатації, що спричинено невідповідністю екологічних характеристик адміністративним вимогам;

—видатки, обумовлені неможливістю реалізації продукції на окремих ринках через невідповідність екологічних характеристик ринковим вимогам;

—витрати, пов'язані зі зростанням вартості полісів екологічного страхування, судові та інші витрати юридичного характеру, що обумовлені порушенням норм природоохоронного законодавства;

—інші витрати, що обумовлені наявністю екологодеструктивного впливу на реципієнтів та не відображені у попередніх групах, тощо.

Недоврахування (ігнорування) зазначених витрат може стати причиною отримання викривлених показників її економічної ефективності, на основі яких приймаються стратегічні та тактичні рішення. Наведені судження обумовлюють необхідність виокремлення п'ятої групи вартісних показників оцінки екологічної складової, а саме «Інші витрати, обумовлені невідповідністю екологічних характеристик адміністративним та ринковим вимогам», яка призначена відобразити у вартісному виразі аспекти екологічного характеру, що не були включені до попередніх чотирьох груп.

Оцінка та врахування показників, що відносяться до 1, 2, 4 та 5 груп відбувається згідно стандартних процедур економічного аналізу, має потужне методичне забезпечення та не викликає додаткових питань. В той же час 3 група показників «Екологічні платежі» потребує додаткового розгляду.

На рис. 1 наведена класифікація екологічних платежів по відібраних автором статті ознаках.

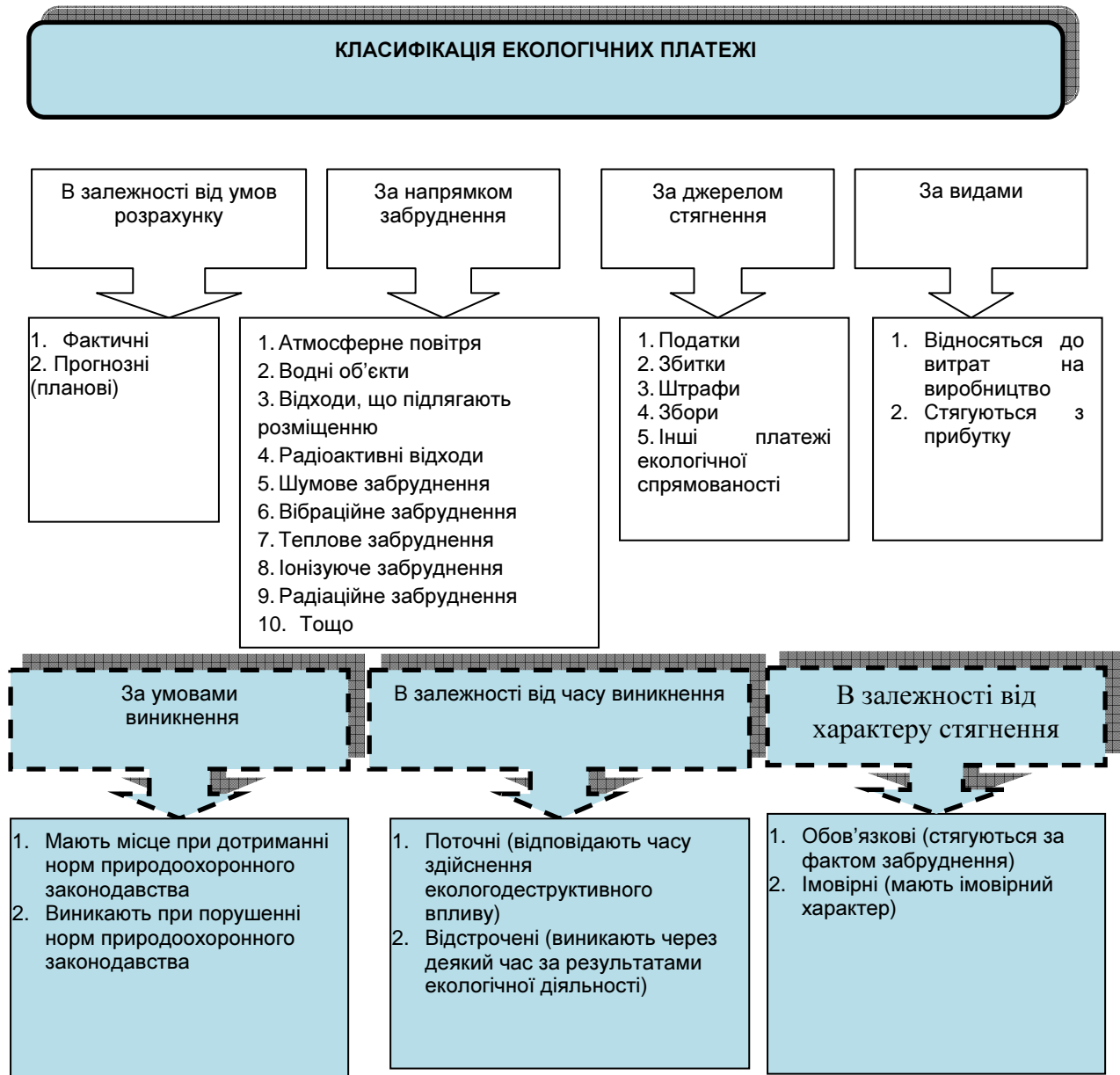
Аналіз літературних джерел стосовно питання класифікації екологічних платежів дозволив виділити ознаки, що знайшли найбільше застосування: 1) за напрямками забруднення [4]; 2) в залежності від умов розрахунку [5]; 3) за джерелом стягнення [4-6]; 4) за видами [4-6].

На нашу думку, поряд зі зазначеними вище класифікаційними ознаками є доцільним виокремлення низки специфічних ознак, які відобразять особливості вартісної оцінки екологічної складової в рамках групи «Екологічні платежі»:

1. Розглядаючи групу «Екологічні платежі», слід звернути увагу на те, що згідно діючих нормативних актів [4; 7; 8], наявність видатків, пов'язаних зі сплатою екологічного податку та зборів, обумовлена самим фактом здійснення підприємством екологодеструктивного впливу (мають обов'язковий характер).

Що стосується інших складових групи «Екологічні платежі», як то відшкодування збитків за забруднення, стягнення різного роду штрафних санкцій пов'язаних з екологодеструктивним впливом на реципієнтів [7] та інших платежів екологічної спрямованості, згідно діючої нормативно-правової бази [4; 7; 8], наявність видатків, пов'язаних з їх сплатою, передбачається лише у випадках різного роду дій, що призводять до недотримання норм природоохоронного законодавства (за умови доведення вини даного господарюючого об'єкта), таким чином, зазначені видатки мають свого роду «імовірний» характер. Отже, в залежності від характеру стягнення, групу «Екологічні платежі» логічно розподілити на платежі, що сплачуються по факту здійснення екологодеструктивного впливу, тобто мають, «обов'язковий характер», та платежі, що мають «імовірний характер», тобто сплачуються у випадках доведення вини даного підприємства щодо реалізації дій, які призвели до порушення норм природоохоронного законодавства.

2. В залежності від часу виникнення видатків, групу «Екологічні платежі» логічно класифікувати як поточні (платежі, які відповідають часу здійснення екологодеструктивного впливу) та відстрочені (платежі, які виникають через деякий час, враховуючи результати екологічної діяльності за певний проміжок часу, наприклад, накладання додаткових штрафних санкцій або відзив дозвільних документів через систематичне порушення природоохоронних норм, тощо), за рішенням суду (часовий лаг між моментом здійснення екологодеструктивного впливу та сплатою відповідних компенсаційних платежів, що з ним пов'язані, у випадку залучення судових інстанцій, може дорівнювати декілька років).

Рис. 1. Класифікація екологічних платежів

3. За умовами виникнення групу «Екологічні платежі», вважаємо за доцільне розділити на платежі, що мають місце за умови дотримання норм природоохоронного законодавства, та платежі, що з'являються у випадку порушення норм природоохоронного законодавства. Розподіл платежів за даною класифікаційною ознакою дозволить проводити аналіз відповідності фактичного рівня забруднення, що обумовлений реалізацією інвестиційної стратегії, нормативно встановленому, та ідентифікувати можливі проблеми екологічного характеру, що обумовлюють наявність відповідних економічних витрат екологічного характеру.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, за результатами проведеного дослідження система індикаторів вартісної оцінки екологічної складової інвестиційної стратегії підприємства розширена за рахунок виокремлення, поряд зі традиційними, додаткової групи: «Інші витрати, обумовлені невідповідністю екологічних характеристик адміністративним та ринковим вимогам», що призначена відобразити у вартісному виразі аспекти екологічного характеру, які не були включені до попередніх груп. Це дозволить підвищити точність вартісної оцінки екологічної складової при формуванні інвестиційної стратегії підприємства.

Дослідження системи екологічних платежів підприємства дозволило уточнити їх класифікацію. Вона доповнена такими ознаками: час виникнення; умови виникнення; характер стягнення; з метою підвищення точності і глибини оцінки економічної ефективності інвестування.

Бібліографічний список

1. Верещак В. С. Эколого-экономическое обоснование инвестиционных проектов : [монография] / В. С. Верещак, Т. Г. Бень. – Днепропетровск : Институт технологии, 1998. – 124 с.
2. Медведева О. Е. Методические рекомендации по осуществлению эколого-экономической оценки эффективности проектов намечаемой хозяйственной деятельности / О. Е. Медведева. – М. : АНО «Экологический юридическо-правовой центр – Экоюрцентр», 2004. – 96 с.
3. Орлов П. А. Визначення ефективності реальних інвестицій / П. А. Орлов // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 51-57.
4. Про охорону навколишнього природного середовища» : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>
5. Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень з охорони навколишнього природного середовища : Наказ від 24.10.2006 № 494 [Електронний ресурс] / Держкомстат України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>
6. Методи оцінки екологічних втрат : [монографія] / [за ред. д.е.н. Л. Г. Мельник та О. І. Карінцевої]. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 288 с.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/2755-17>
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/436-15>

Анотація

У статті розширено систему індикаторів вартісної оцінки екологічної складової інвестиційної стратегії підприємства за рахунок виокремлення додаткової групи «Інші витрати, обумовлені невідповідністю екологічних характеристик адміністративним та ринковим вимогам». Класифікація екологічних платежів доповнена такими ознаками: час виникнення; умови виникнення; характер стягнення.

Ключові слова: інвестиційна стратегія, оцінка, ефективність, індикатор, екологічні параметри.

Аннотация

В статье расширена система индикаторов стоимостной оценки экологической составляющей инвестиционной стратегии предприятия за счет выделения дополнительной группы «Другие затраты, обусловленные несоответствием экологических характеристик административным и рыночным условиям». Классификация экологических платежей дополнена такими признаками: время возникновения; условия возникновения; характер взыскания.

Ключевые слова: инвестиционная стратегия, оценка, эффективность, индикатор, экологические параметры.

Annotation

The article describes the widening of indicators system of enterprise's investment strategy cost estimation by way of separation of additional group «Other expenses appeared due to discrepancy between ecology characteristics and administrative and market conditions». Classification of ecology payments is added with follow criteria as time of creation, conditions of creation; order of collection.

Kew words: investment strategy, estimation, effectiveness, indicator, ecology parameters.